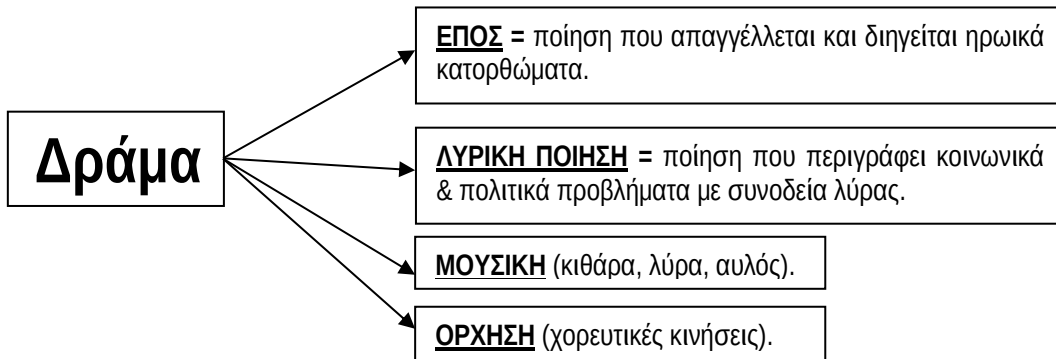

Οδηγός στην εισαγωγή της «Αντιγόνης»

Τα συστατικά του δράματος

Άρα είναι μια σύνθετη ποιητική δημιουργία που ήκμασε τον 5ο και 4ο αιώνα π. Χ.

Από πού προήλθε; → Προήλθε από τα θρησκευτικά «δρώμενα» (απ' όπου και το όνομά του), δηλαδή τελετές προς τιμή του Διονύσου, και από Ελευσίνα μυστήρια.

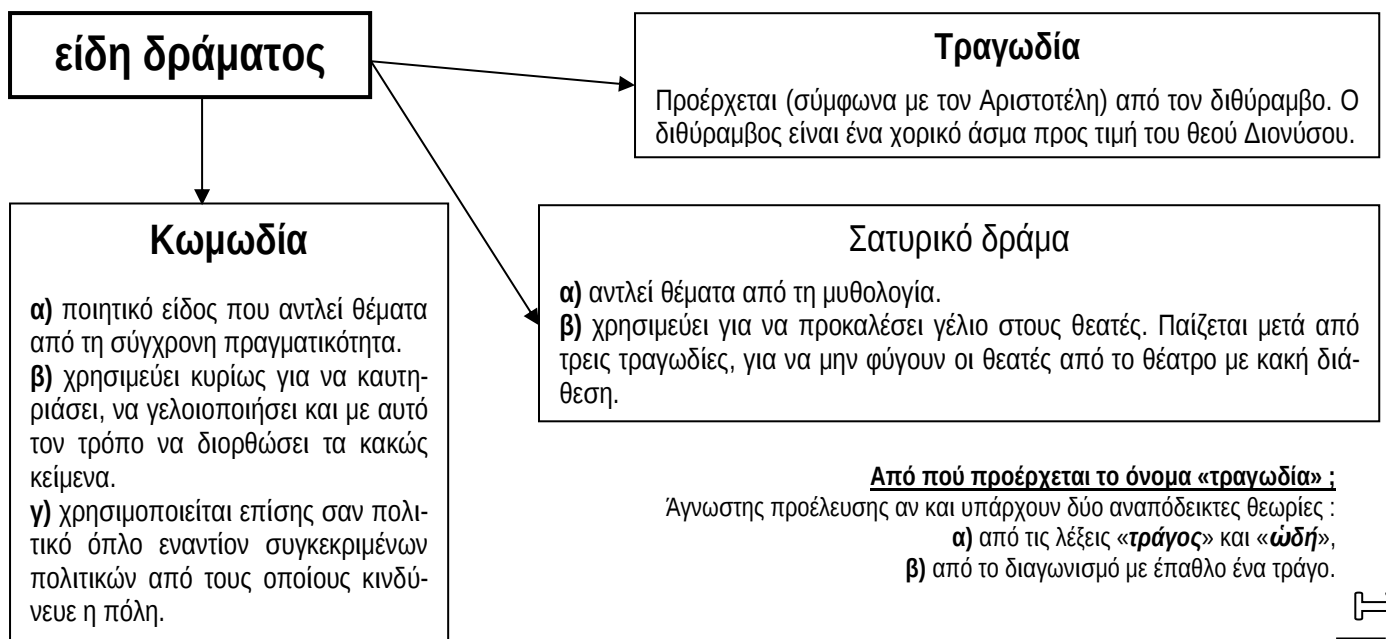
Διόνυσος → Θεός του αμπελιού, της άνοιξης, του ξεφαντώματος. Στο πρόσωπό του αναπαριστώνται οι εποχές του έτους.

Σάτυροι → Ακόλουθοι του Διονύσου, με πόδια και πρόσωπο τράγου, οι οποίοι παρότρυναν όλους τους ανθρώπους να ξεχάσουν τα προβλήματά τους και να γιορτάσουν. Τους σατύρους τους μιμούνταν κατά τις γιορτές οι άνθρωποι φορώντας μάσκες, φύλλα και τρυγία, για να φτάσουν σε κατάσταση έκστασης και να ταυτιστούν με αυτούς.

Έκσταση → συναισθηματική μέθη, ψυχική ένταση που οφείλεται στη χρήση κρασιού και στην πανηγυρική ατμόσφαιρα. Μέσω αυτής οι άνθρωποι ταυτίζονταν με τους σατύρους, φορώντας στεφάνια από κισσό που ήταν το αγαπημένο φυτό του Διονύσου.

Οι μεγάλες γιορτές → επειδή οι δραματικοί αγώνες είχαν ταυτιστεί αρχικά με τις γιορτές προς τιμήν του Διονύσου, οι δραματικές παραστάσεις διεξάγονταν κατά τη διάρκεια των γιορτών αυτών. Οι πιο μεγάλες και σημαντικές γιορτές του Διονύσου ήταν :

- 1) **Μεγάλα ή εν άστει Διονύσια** : μέσα Μαρτίου – Απριλίου. Διαρκούσαν έξι μέρες.
- 2) **Μικρά ή κατ' αγρούς Διονύσια** : μέσα Δεκεμβρίου – Ιανουαρίου.
- 3) **Λήναια** : μέσα Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου.
- 4) **Ανθεστήρια** : μέσα Φεβρουαρίου – Μαρτίου.

Εξελικτική πορεία τραγωδίας

1. Αρίων από τη Λέσβο

προσλαμβάνεται από τον τύραννο της Κορίνθου, Περίανδρο, στις αρχές του 6^{ου} αιώνα π.Χ. για να διοργανώσει τις τελετές του Διονύσου. Καινοτομίες στις οποίες προέβη:

- α) δημιουργεί χορό 50 ατόμων.
- β) τα μέλη του χορού φοράνε μάσκες σατύρων.
- γ) το χορό ασκούσε ο ίδιος ο ποιητής.
- δ) το περιεχόμενο του διθυράμβου ήταν σχετικό με τον θεό αλλά και με πιο διευρυμένη θεματολογία.
- ε) συνοδεία κιθάρας.
- στ) χορευτικές κινήσεις.

2. Θέσπης από το Διόνυσο

στα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ., προβαίνει στις παρακάτω, σημαντικές για την εξέλιξη της τραγωδίας, καινοτομίες:

- α) ξεχωρίζει τον αρχηγό του χορού (κορυφαίο / εξάρχοντα / γέροντα) από τον υπόλοιπο χορό.
- β) ο εξάρχοντας γίνεται υποκριτής.
- γ) ο εξάρχοντας απαγγέλλει σε στίχους διαφορετικής μορφής από αυτήν των στίχων που απαγγέλλει ο χορός.
- δ) έτσι εμφανίζεται η τραγωδία στη πρώτη της μορφή.

άρμα Θέσπιδος → άμαξα με τα μέλη και τη σκευή του θιάσου του Θέσπη, η οποία περιφερόταν σε ολόκληρη την Αττική. Αποτελούσε τον πρώτο περιφερόμενο θιάσο στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ορισμός Αριστοτέλη για την τραγωδία (ανάλυση)

Ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας	→	Με τη τραγωδία παρουσιάζεται μια πράξη σημαντική, έχουμε αναπαράσταση της πραγματικότητας. Πρόκειται για μια πράξη «τελεία» γιατί έχει ολοκληρωμένο νόημα, αρχή, μέση και τέλος.
μέγεθος ἐχούσης	→	Η τραγωδία έχει τέτοια συγκεκριμένη έκταση που να μπορεί να δώσει στον θεατή μια σαφή αντίληψη του τι γίνεται.
ἡδυσμένῳ τῷ λόγῳ	→	Η τραγωδία έχει ρυθμό, αρμονία και μελωδία.
χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν ταῖς μορῶις	→	Τα πιο πάνω στοιχεία διασκορπίζονται στο έργο, όπου ταιριάζει το καθένα (δηλαδή ο ρυθμός, η αρμονία και η μελωδία δεν είναι παντού το ίδιο).
δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας	→	Οι υποκριτές δεν απαγγέλλουν, αλλά συμμετέχουν ενεργά, ανάλογα με το ρόλο που έχει δοθεί στον καθένα.
δι' ἐλέου καὶ φόβου	→	«ἔλεος» = η συμπάθεια / δηλαδή ο θεατής ταυτίζεται με τα πάθη του τραγικού προσώπου και νιώθει «φόβον», δηλαδή προβληματισμό για το μέλλον.
περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.	→	Όμως με το τραγικό τέλος έχουμε «κάθαρση», δηλαδή απαλλαγή του θεατή από τα έντονα συναισθήματα.

μέρη της τραγωδίας

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΜΕΡΗ

1. **ΠΡΟΛΟΓΟΣ** → εισαγωγή στο θέμα της τραγωδίας.
2. **ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ** → διαλογικά τμήματα που παρεμβάλλονται ανάμεσα στα χορικά.
3. **ΕΞΟΔΟΣ** → το τελευταίο μέρος της τραγωδίας.
4. **ΠΑΡΟΔΟΣ** → το άσμα που τραγουδάει ο χορός με την είσοδό του στη σκηνή.
5. **ΣΤΑΣΙΜΑ** → τα άσματα που τραγουδάει ο χορός μετά τη πάροδο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ :

Ο πρόλογος, τα επεισόδια & η έξοδος, ανήκουν στο **επικό τμήμα** της τραγωδίας. Αντίθετα η πάροδος και τα στάσιμα ανήκουν στο **λυρικό τμήμα** της τραγωδίας.

ΚΑΤΑ ΠΟΙΟΝ ΜΕΡΗ

1. **ΜΥΘΟΣ** → είναι η υπόθεση του έργου που κατά κύριο λόγο αντλείται από τη μυθολογία και την ιστορία [τρεις μυθικοί κύκλοι : **α)** αργοναυτικός, **β)** θηβαϊκός, **γ)** τρωϊκός].
2. **ΗΘΟΣ** → ο χαρακτήρας και τα γνωρίσματα του ήρωα.
3. **ΛΕΞΗ** → τα εκφραστικά μέσα.
4. **ΔΙΑΝΟΙΑ** → οι σκέψεις και απόψεις των υποκριτών του έργου / τα επιχειρήματά τους.
5. **ΜΕΛΟΣ** → μουσική.
6. **ΟΨΗ** → σκηνογραφία και ενδυματολογία.

Δομή του αρχαίου θεάτρου

ΚΥΡΙΩΣ ΘΕΑΤΡΟΝ ή ΚΟΙΛΟΝ

Αποτελείται από :

- α)** ένα ή δυο **διαζώματα** (οριζόντιους διαδρόμους που διευκολύνουν την μετάβαση των θεατών).
- β)** τις **κλίμακες** (= σκάλες που βοηθούσαν τους θεατές να ανέβουν πιο ψηλά). Οι κλίμακες δημιουργούσαν τις **κερκίδες**.
- γ)** τα **εδώλια**, καθίσματα δηλαδή για τους θεατές, αρχικά κατασκευασμένα από ξύλο, με το πέρασμα όμως του χρόνου κατασκευασμένα από μάρμαρο.

Η ΟΡΧΗΣΤΡΑ

Ήταν χώρος στον οποίο πραγματοποιούσε τις κινήσεις του ο χορός και βρισκόταν λίγο χαμηλότερα από τη σκηνή. Στην ορχήστρα άνηκαν και τα παρακάτω τμήματα του θεάτρου :

- α) πάροδοι** : ήταν οι δυο είσοδοι / έξοδοι, μια στην αριστερή και μια στην δεξιά πλευρά. Όταν οι υποκριτές εισέρχονταν στη σκηνή από την αριστερή (προς τους θεατές) πάροδο αυτό σήμαινε ότι προέρχονταν από τους αγρούς ή από ξένη χώρα. Αν εισέρχονταν από τη δεξιά, αυτό σήμαινε ότι προέρχονταν από την πόλη ή το λιμάνι.
- β) θυμέλη** : βωμός αφιερωμένος στον Διόνυσο. Πίσω από τη θυμέλη έπαιρναν θέση ο *αυλητής* και ο *υποβολέας*.

Η ΣΚΗΝΗ

Αποτελείται από :

- α) λογείο** : υπερυψωμένο δάπεδο της σκηνής για τους υποκριτές (δεν υπήρχε στους κλασικούς χρόνους).
- β) ξύλινο οικοδόμημα** στο οποίο τοποθετούνταν τα υλικά του έργου. Στον ίδιο χώρο οι υποκριτές άλλαζαν τα κοστούμια τους.
- γ) σκηνικά** που απεικονίζουν συνήθως το ανάκτορο. Στο κέντρο των σκηνικών υπήρχε και μια είσοδος που αποτελούσε την είσοδο των ανακτόρων.

Γιατί η διδασκαλία των νέων δραμάτων γινόταν κατά την άνοιξη :

1. Γιατί η εποχή αυτή ταυτιζόταν με τη γιορτή του Διονύσου, συνεπώς και με την αναγέννηση της φύσης.
2. Γιατί ο αγροτικός πληθυσμός της Αττικής, που δεν διέμενε στη πόλη της Αθήνας, δεν είχε ιδιαίτερες εργασίες (όπως π.χ. το καλοκαίρι ή το φθινόπωρο), οπότε και μπορούσε να παρακολουθήσει τους δραματικούς αγώνες.

3. Την εποχή εκείνη που βελτιώνονταν οι καιρικές συνθήκες και οι θάλασσες ήταν καλοτάξιδες, έρχονταν οι πρεσβευτές των συμμαχικών πόλεων για να καταβάλλουν στο αθηναϊκό ταμείο τους συμμαχικούς φόρους, οπότε ήταν και μια μεγάλη ευκαιρία για την Αθήνα να φανερώσει το μεγαλείο της.

Λήναια → υπό την ευθύνη του *ἄρχοντος* – βασιλέως.

Μεγάλα Διονύσια → υπό την ευθύνη του *ἐπώνυμου* – *ἄρχοντος*, ο οποίος : **α)** επιλέγει τα έργα που θα διδαχθούν, **β)** επιλέγει τους υποκριτές & **γ)** βρίσκει και ορίζει τους χορηγούς.

Χορηγία → λειτουργία, δηλαδή τιμητική προσφορά μορφή έμμεσου φόρου. Ο χορηγός ήταν κάποιος εύπορος Αθηναίος πολίτης που αναλάμβανε τα έξοδα των θεατρικών αγώνων. Στα έξοδα αυτά συμπεριλαμβανόταν **α)** η διατροφή των ηθοποιών και του χορού, **β)** η ενοικίαση χώρου για τις πρόβες, **γ)** τα κοστούμια των υποκριτών και του χορού, **δ)** τα σκηνικά, **ε)** τα εισιτήρια των φτωχών πολιτών.

Κριτές → Αθηναίοι πολίτες, δέκα στον αριθμό, που επιλέγονταν από ονομαστικό κατάλογο. Στο τέλος των δραματικών αγώνων έγραφε ο καθένας σε μια πινακίδα τη κρίση του για το καλύτερο έργο. Από την κάληπη στην οποία έριχναν τις πινακίδες, ανασύρονταν τυχαία οι πέντε από αυτές.

Οφέλη χορηγών / ποιητών / υποκριτών → τα οφέλη όσων συμμετείχαν σε μια νικηφόρα δραματική παράσταση ήταν τα εξής :

Α) ΧΟΡΗΓΟΙ – ΠΟΙΗΤΕΣ : 1) στεφάνι κισσού (ο κισσός ήταν το αγαπημένο φυτό του Διονύσου) & 2) δυνατότητα οικοδόμησης χορηγικού μνημείου στην οδό τριπόδων (στη σημερινή περιοχή της Πλάκας).

Β) ΧΟΡΗΓΟΙ – ΠΟΙΗΤΕΣ – ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ : τα ονόματά τους αναγράφονταν σε πλάκες για το δημόσιο αρχείο. Οι πλάκες αυτές ονομάζονταν «*διδασκαλίας*».

Γ) ΥΠΟΚΡΙΤΕΣ : μικρή χρηματική αποζημίωση και τροφή.

«*Οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίται*» → συντεχνία ηθοποιών της αρχαίας Αθήνας.

Οι συντελεστές της παράστασης

Α] ο ποιητής : είναι ταυτόχρονα συγγραφέας, σκηνοθέτης, χορογράφος, μουσικοσυνθέτης και σκηνογράφος.

Β] οι ηθοποιοί / ενδυμασία : χρησιμοποιούν εντυπωσιακή ενδυμασία (οι βασιλείς με ζωηρά χρώματα για χαρά, με φαιά χρώματα για λύπη, οι θεοί χρησιμοποιούν διάφορα σύμβολα, οι μάντιες φορούσαν πάνω από το χιτώνα ένα μάλλινο ένδυμα το «*ἄγρηγνόν*»). Σε γενικές γραμμές ψηλά υποδήματα βάτες κάτω από τα ενδύματα για να γίνεται η εμφάνιση των υποκριτών ακόμη πιο εντυπωσιακή. Οι υποκριτές χρησιμοποιούν μάσκα αφενός μεν για να εναλλάσσουν τους ρόλους (κάθε υποκριτής αναλάμβανε περισσότερους από έναν ρόλο), αφετέρου δε για να τονίζεται η σημασία των κινήσεων και των χειρονομιών του υποκριτή. Επιπλέον οι θεατές με τη μάσκα απομακρύνονται από την πραγματικότητα και μπαίνουν στο κόσμο του έργου.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΗΘΟΠΟΙΟΙ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΕΚΕΙΝΗ, ΑΛΛΑ ΤΟΥΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΥΣ ΡΟΛΟΥΣ ΥΠΟΔΥΟΝΤΑΙ ΑΝΔΡΕΣ ΜΕ ΧΡΗΣΗ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΜΑΣΚΑΣ.

Γ] ο χορός : αντιπροσωπεύει τη κοινή γνώμη και κινείται συνήθως με τους ρυθμούς του έργου. Εισέρχεται από τη δεξιά (για τους θεατές) πάροδο, δηλαδή από την πόλη ψέλνοντας το *ὑπόρχημα* που είναι ένα χαρούμενο τραγούδι. Η είσοδος του χορού γίνεται είτε «*κατά ζυγά*» (5 X 3) είτε «*κατά στοίχους*» (3 X 5).

Δ] το κοινό : με το κοινό που παρακολουθούσε τη διεξαγωγή δραματικών αγώνων σχετίζονταν οι παρακάτω όροι :

- 1) **ΘΕΩΡΙΚΑ** → χρήματα που χορηγούνται από το κράτος προς τους άπορους πολίτες προκειμένου να παρακολουθήσουν τους δραματικούς αγώνες.
- 2) **ΡΑΒΔΟΥΧΟΙ** → κρατικοί υπάλληλοι με ραβδιά και με ρόλο ταξιθέτη – αστυνόμου. Διατηρούσαν τη τάξη στα θέατρα.
- 3) **ΠΡΟΕΔΡΙΕΣ** → πρώτες θέσεις για τα επίσημα πρόσωπα. Η πιο επίσημη έδρα προοριζόταν για τον ιερέα του Διονύσου.
- 4) **ΠΡΟΑΓΩΝΑΣ** → διαδικασία που γινόταν λίγες μέρες πριν την έναρξη του δραματικού αγώνα στο ωδείο. Κατά τη διάρκειά του ενημερωνόταν το θεατρόφιλο κοινό από τους ποιητές για την υπόθεση των έργων, τα ονόματα των υποκριτών κ.α.